

Ks. KAZIMIERZ MATWIEJUK¹
SIEDLCE

LITURGIA JAKO ŹRÓDŁO EKLEZJALNEJ JEDNOŚCI

Treść: Wstęp; 1. Tradycjonalizm w Kościele; 2. Najważniejsze problemy abpa Lefebvre'a; 3. Cierpliwość papieża Pawła VI; 4. Papież Jan Paweł II a sprawa abpa Lefebvre'a; 5. Wielkoduszność papieża Benedykta XVI; 6. Radykalizm papieża Franciszka; Zakończenie; Streszczenie; Summary: *Liturgy as a source of ecclesial unity*; Bibliografia.

Słowa kluczowe: bractwo, liturgia, recepcja, ryt, sobór, tradycjonalizm, wiara.

Keywords: confraternity, liturgy, reception, rite, council, traditionalism, faith.

Wstęp

Sobór Watykański II (1962-1965) zainicjował proces dynamizowania życia chrześcijańskiego i ożywiania zaangażowania wiernych w działalność Kościoła na rzecz odnowy oblicza ziemi przez realizację potrójnej misji Chrystusa, Wcielonego Syna Bożego. Kościół doby soborowej postanowił dostosować swoje instytucje, podlegające zmianom, do potrzeb współczesności. Nadał nowy impuls inicjatywom i działaniom wspólnot kościelnych na rzecz zjednoczenia podzielonych chrześcijan. Wielkoduszne i z żywą świadomością swej tożsamości otworzył się na ludzi, którzy zapragną odnaleźć się we wspólnocie Kościoła. Sobór

¹ Autor jest prezbiterem Kościoła siedleckiego, liturgistą, emerytowanym prof. UKSW. Obecnie pełni posługę ojca duchownego kapłanów diecezji siedleckiej i dyrektora Diecezjalnego Centrum Formacji Kapłańskiej.

uznał, że te cele można osiągać m.in. dzięki liturgii. Dlatego zainicjował proces odnowy liturgicznej (KL 1). Znamienne, że pierwszym owocem obrad soborowych była Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. Ten dokument został przyjęty przez ojców soboru zdecydowaną większością głosów. Za dokumentem głosowało 2147 ojców soborowych, przeciw było tylko 4².

Papież Paweł VI uroczyście zatwierdził i ogłosił ten dokument 4 grudnia 1963 roku. Stało się to na zakończenie drugiej sesji soboru. Papież przypomniał, że Bogu w Trójcy Świętej Jedynemu, Stwórcy, Zbawicielowi i Uświęcicielowi, należy się pierwsze miejsce i najwyższe uwielbienie. Podstawowym zaś obowiązkiem człowieka wierzącego jest otwieranie się na Jego dar zbawienia i pogłębianie synowskiego oddania się Jemu przez ufną modlitwę, potwierdzaną życiem z wiary. Liturgia święta jest miejscem i sposobem doświadczenia w wierze zbawczej obecności Chrystusa. Tak Odkupiciel człowieka „dziś” udziela ludziom swego życia i buduje swój Kościół³.

Wprowadzanie odnowy liturgicznej napotkało wiele trudności. Wśród nich ujawniła się wyraźnie swoista prywatyzacja spraw religijnych, także negatywne nastawienie do instytucji kościelnych. Dla wielu członków Kościoła okazało się zbyt wielkim wymaganiem przejście od zwykłej obecności na liturgii, często raczej biernej i milczącej, do pełniejszego, czynnego w niej uczestnictwa. Niektórzy duchowni z obojętności przyjęli nowe księgi liturgiczne. Nie starali się je zrozumieć, a tym bardziej nie zamierzali wyjaśniać swoim wiernym doniosłości wprowadzanych zmian. Byli również i tacy, którzy zdecydowanie i ostentacyjnie opowiedzieli się za zachowaniem dawnych form liturgicznych. W tej swoistej petryfikacji obrzędowości liturgicznej widzieli jedyną i pewną gwarancję bezpieczeństwa wiary. Jeszcze inni, powodowani samowolą, wprowadzali do obrzędowości liturgicznej nowości podyktowane własną fantazją, ostentacyjnie lekceważąc normy ustanowione przez Stolicę Apostolską. W ten sposób, niestety ten proces trwa, takie zuchwałe zachowania kwestionujące nawet prawdy katolickiej wiary, skutecznie zakłócają jedność Kościoła i sflaczają wiarę

² W pracach soborowych uczestniczyło 3058 ojców soborowych, w tym 108 kardynałów, 5 patriarchów, 9 prymasów, 543 arcybiskupów, 2171 biskupów, 12 opatów udzielnych, 16 prałatów udzielnych, 65 prefektów apostolskich i 129 wyższych przełożonych zakonnych. Ojców soborowych wspomagało ponad 450 ekspertów. Przysłuchiwało im się ponad 50 audytorów i 106 obserwatorów delegowanych przez 28 wspólnot niekatolickich; w podziale na kontynenty: 1060 ojców było z Europy, 407 z Azji, 351 z Afryki, 416 z Ameryki Północnej, 89 z Ameryki Środkowej, 531 z Ameryki Południowej i 74 z Australii i Oceanii. B. BEJZE, *Sobór Watykański II a Episkopat Polski*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 25 (1987), nr 2, s. 213-224.

³ S. CZERWIK, *Wprowadzenie do Konstytucji o liturgii świętej*, w: M. PRZYBYŁ (red.), *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 25-47.

oraz pobożność wiernych⁴.

1. Tradycjonalizm w Kościele

Po Soborze Watykańskim II, który zapoczątkował w Kościele rzymskokatolickim gruntowną odnowę liturgiczną i otwarcie się na świat przez dialog nie tylko z wyznaniem chrześcijańskimi, ale także z innymi religiami w klimacie ich kultur, nowego znaczenia nabrało słowo „tradycjonalizm”. W terminologii kościelnej tym terminem zaczęto określać niektóre środowiska katolickie, które niechętnie przyjęły, albo wprost odrzuciły część lub całość uchwał tego soboru, oskarżając jego uczestników o herezję modernizmu.

Swoistym uosobieniem tak rozumianego „tradycjonalizmu” jest abp Marcel Lefebvre (1905- 1991). Urodzony w Tourcoing w północnej Francji, formację seminaryjną odbywał w swojej macierzystej diecezji Lille, a następnie w Seminarium Francuskim w Rzymie. Uzyskał doktoraty z filozofii i teologii. Dnia 21 września 1929 roku przyjął święcenia prezbiteratu. Trzy lata później wstąpił do Zgromadzenia Ojców Ducha Świętego i został wysłany jako misjonarz do Gabonu. W 1946 roku został wezwany do Francji, aby objąć funkcję przełożonego seminarium w Mortain, ale już w czerwcu następnego roku wrócił do Afryki, gdzie został mianowany Wikariuszem Apostolskim Dakaru. We wrześniu 1948 roku został Delegatem Apostolskim i reprezentował Piusa XII w całej francuskojęzycznej Afryce. Tenże papież 14 września 1955 roku mianował go pierwszym arcybiskupem w senegalskim Dakarze. W 1960 roku papież Jan XXIII powołał abpa Lefebvre’a do Centralnej Komisji Przygotowawczej Soboru Watykańskiego II. W trakcie prac soborowych arcybiskup Lefebvre był jednym z liderów Międzynarodowej Grupy Ojców (*Coetus Internationalis Patrum*), która postanowiła bronić, tak to rozumieli jej członkowie, zagrożonej tradycyjnej teologii katolickiej⁵. Abp Lefebvre w 1962 roku zrezygnował z arcybiskupstwa w Dakarze na rzecz rodowitego Afrykańczyka, późniejszego kardynała Hyacinthe Thiandouma (+2004). Natomiast papież Jan XXIII, w tymże roku mianował go biskupem Tulle we Francji. Wkrótce został wybrany Przełożonym Generalnym Ojców Ducha Świętego. Jako emerytowany

⁴ JAN PAWEŁ II, List apostolski, *Vicesimus quintus annus*, w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia Konstytucji soborowej o świętej liturgii (4.12.1988), nr 11, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/vicesimus_quintus.html [12.01.2023].

⁵ „Sobór został zwołany nie po to, aby potępiać błędy i formułować nowe dogmaty, ale aby zmanifestować prawdę Chrystusa na sposób przystępny współczesnemu światu, jego mentalności i kulturze. Co się zaś tyczy obecnego czasu, Oblubienicy Chrystusa bardziej podoba się zastosować lekarstwo miłosierdzia, niż chwycić za broń surowości i biorąc pod uwagę współczesne wymogi, uważa, że należy im zaradzić na nowo, wykładając swoją doktrynę, niż potępiając”. JAN XXIII, *Przemówienie na rozpoczęcie Soboru Watykańskiego II Gaudet Mater Ecclesia*, „Acta Apostolicae Sedis” 54 (1962), s. 792.

arcybiskup brał udział w pracach soborowych⁶. Opuścił Rzym przed zakończeniem soboru⁷.

W 1968 roku abp Lefebvre odszedł ze stanowiska przełożonego generalnego „duchaczy”, gdyż nie chciał realizować postanowień soborowych⁸. Zaangażował się w tworzenie Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X. Ta wspólnota, kontestująca nauczanie soborowe, postanowiła kultywować przedsoborowe tradycje, zwłaszcza tradycję liturgiczną⁹. Wspólnota powstała 1 listopada 1970 roku we Fryburgu Szwajcarskim. Tam ordynariuszem był bp François Charrière, znany abpowi Lefebvre’owi z czasów Dakaru. W Ecône otworzono seminarium duchowne¹⁰. Wkrótce jednak pojawiły się zarzuty odnośnie do formacji alumnów w tym seminarium. Wizytacja apostolska w 1974 roku skutecznie wnioskuje do Stolicy Apostolskiej o rozwiązaniu Bractwa. To nastąpiło w roku następnym¹¹. Arcybiskup nie podporządkował się tej decyzji. Wbrew ostrzeżeniom Stolicy Apostolskiej dokonał święceń nowych księży. To zaskutkowało w 1976 roku karą suspensy *a divinis*¹². Abp Lefebvre nie uznał tego faktu. Z uporem rozbudowywał strukturę Bractwa¹³. Podejmował nieśmiało rozmowy, inicjowane przez Watykan.

⁶ K. IREK, *Interwencje arcybiskupa Marcela Lefebvre’a na Soborze Watykańskim II*, <https://christianitas.org/news/interwencje-arcybiskupa-marcela-lefebvre-na-soborze-watykanskim-ii-czi/> [19.01.2023].

⁷ Rezultatem obrad soborowych były trzy konstytucje dogmatyczne i jedna konstytucja duszpasterska: Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum* oraz Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Ponadto Ojcowie soborowi wypracowali dziewięć dekretów: Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, Dekret o Kościołach wschodnich katolickich *Orientalium ecclesiarum*, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, oraz trzy deklaracje: Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate* i Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*.

⁸ Zob. M. LEFEBVRE, *Krótką historia mojego długiego życia*, tł. T. Maszczyk, Warszawa 2009, s. 16-45.

⁹ J. MIECZKOWSKI, *Reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II w ocenie abpa Marcela Lefebvre’a i lefebrystów*, http://bc.upjp2.edu.pl/Content/2502/mieczkowski_art_reformy_liturgii.pdf [23.02.2023].

¹⁰ K. STEHLIN, *W obronie prawdy katolickiej. Dzieło arcybiskupa Lefebvre*, Warszawa 2001, s. 13.

¹¹ *Orzeczenie Komisji Kardynałów z 6.05.1975 r.*, w: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, tł. G. Bębnik, Warszawa 2011, s. 26-28.

¹² Por. SEKRETARZ KOMISJI DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Suspensa a divinis dla J. E. arcybiskupa Marcela Lefebvre’a z dnia 22 lipca 1976 r.*, w: *Aby Kościół trwał*, s. 64-65.

¹³ Zob. M. KARAS, *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X. Historia i doktryna rzymskokatolicka ruchu tradycjonalistycznego*, Kraków 2008.

Odbywały się one na różnych poziomach. Ich owocem było podpisanie w dniu 5 maja 1988 roku przez abpa Lefebvre'a i kard. Józefa Ratzingera Protokołu - Ugody. W tym dokumencie abp Lefebvre uznawał władzę zwierzchnią papieża oraz zgodził się przyjąć naukę Soboru Watykańskiego II i nowe prawo. Watykan obiecał zgodę na wyświęcenie nowego biskupa dla Bractwa. Nie określił jednak konkretnej daty. To stało się powodem odwołania przez arcybiskupa podpisanej Ugody.

Arcybiskup Marcel Lefebvre, mimo późniejszej obietnicy z Watykanu nominacji biskupa, do 15 sierpnia 1988 roku, samowolnie wraz z bpem Castrem Mayerem wyświęcił 30 czerwca tegoż roku czterech nowych biskupów. Byli to francuzi Bernard Fellay i Bernard Tissier de Mellerais, amerykańнин Richard Williamson oraz argentyńczyk Alfonso de Galarreta. Natychmiast, bo już 1 lipca 1988 r., została formalnie potwierdzona przez Watykan ekskomunika wszystkich sześciu biskupów. Ci jej nie uznali. Abp Lefebvre zmarł 25 marca 1991 r., tydzień po operacji onkologicznej. Spoczął w krypcie seminarium w Ecône¹⁴.

2. Najważniejsze problemy abpa Lefebvre'a

Dotyczyły one wielu dziedzin. Najpierw były zastrzeżenia, że w nauczaniu Kościoła pomija się tomizm na rzecz nowych kierunków teologicznych, następnie kwestionowano sens ekumenizmu, którego zasady zostały zawarte w soborowym Dekrecie o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* (21.11.1964). Odrzucono też koncepcję wolności religijnej zawartej w soborowej Deklaracji *Dignitatis humanae* (7.12.1965). Problemem była kolegialność w Kościele i odnowiona liturgia. Zarzuty dotyczące tych dziedzin pojawiały się wielokrotnie w pismach i wypowiedziach arcybiskupa, jak i przedstawiciele założonego przez niego Bractwa. Były często artykułowane z wielkim zaangażowaniem emocjonalnym i w formie nieukrywanego lekceważenia papieża i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła.

Podczas przemówienia, wygłoszonego w seminarium we Flavigny-sur-Ozérain w dniu 8 grudnia 1988 r., abp Lefebvre powiedział: „dla każdego, kto wyznaje wiarę katolicką, obowiązkiem jest absolutne odrzucenie reform soborowych, które przeczą Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła i pouczeniom papieży sprzed drugiego soboru watykańskiego”¹⁵.

Ważnym powodem, dla którego abp Lefebvre i jego zwolennicy nie przyjęli reform posoborowych, zwłaszcza odnowy liturgicznej, była jej dynamika, jak

¹⁴ K. STEHLIN, *W obronie prawdy katolickiej*, s. 40.

¹⁵ BRACTWO KAPLAŃSKIE ŚW. PIUSA X (oprac.), *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre'a. Dokumenty, kazania i wytyczne. Dokumentacja historyograficzna*, Warszawa 1999, s. 251.

twierdzono przekraczająca zapisy zawarte w konstytucji *Sacrosanctum Concilium*. Wprowadzone zmiany uznano za szkodliwe. Arcybiskup mówił: „Ponieważ sądzimy, że posoborowe reformy i tendencje zagrażają naszej wierze, mamy obowiązek nieposłuszeństwa i trwania przy Tradycji. Dodajmy, iż odrzucenie zreformowanego i liberalnego Kościoła to największa przysługa, jaką możemy oddać Kościołowi i następcy św. Piotra. Jezus Chrystus, Syn Boży, który stał się człowiekiem, nie jest ani liberalny, ani reformowalny”¹⁶.

Abp Lefebvre bardzo często podkreślał swoje przywiązania do Tradycji. Mówił: „Ja dokonałem wyboru: wybrałem Tradycję. Przyłgnałem do Tradycji wbrew nowinkom, które są jedynie nowym wcieleniem liberalizmu potępionego przez Stolicę Apostolską 150 lat temu. Kryterium prawdy w Kościele jest Tradycja”¹⁷. Tradycję w Kościele utożsamiał z „tradycją kościelną”. Ta zaś jest dziełem ludzkim. Owszem, jest wytworzona w społeczności Kościoła i powiązana z życiem wiary. Jej pewne formy i działania krzepną i ulegają nawet swoistej sakralizacji. Nabierają cech trwałości. One świadczą o życiu religijnym danej epoki, o środowisku, w którym powstały, ale nie mają źródła w nieziennej prawdzie Bożego objawienia. Funkcjonują tak długo, jak długo przystają do ludzkich potrzeb. Po pewnym czasie mogą być zaniechane i zastąpione innymi, adekwatniejszymi do zaistniałej sytuacji. Takie tradycje są też widoczne w rytach liturgicznych. Abp Lefebvre i jego uczniowie to właśnie je potraktowali jako Tradycję, którą przekazali apostołowie i której nie wolno porzucić¹⁸.

W tym kontekście pojawił się sprzeciw arcybiskupa Lefebvre’a wobec „nowej” mszy świętej. Domagał się on pozwolenia na sprawowanie starego rytu mszy świętej. Pisał: „Niech zostawi się nas w spokoju; niechaj pozwole się nam modlić tak, jak modlono się przez wieki; niech nam będzie wolno kontynuować to, czego nauczyliśmy się w seminarium”¹⁹. Ale w liście do papieża Jana Pawła II z 5 kwietnia 1983 roku domagał się już nie tylko wolności celebrowania mszy według Mszału Jana XXIII, ale także reformy nowego *Ordo Missae*, również poprawienia soborowego nauczania zawartego w Konstytucji o Kościele w świecie współczesnym (*Gaudium et spes*) oraz w Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich (*Nostrae aetate*)²⁰.

Gdy Jan Paweł II 3 października 1984 roku podpisał indult *Quattuor abhinc*

¹⁶ M. LEFEBVRE, *List do zagubionych katolików*, tł. A. Juchniewicz, Warszawa 2006, s. 128.

¹⁷ *Tamże*, s. 172.

¹⁸ Zob. S. GRZECHOWIAK, *Ruch arcybiskupa Lefebvre’a. Ku rozłamowi w Kościele posoborowym*, Gniezno 1998, s. 48-49.

¹⁹ M. LEFEBVRE, *Kościół przesiąknięty modernizmem*, tł. K. de Rougé, Chorzów-Poznań 1995, s. 32.

²⁰ TENŻE, *List do papieża Jana Pawła II z 5.04.1983 r.*, w: *Aby Kościół trwał*, s. 180.

annos w którym dał biskupom diecezjalnym możliwość udzielania pozwoleń na korzystanie z rytu trydenckiego, arcybiskup miał za złe niektórym środowiskom tradycjonalistycznym, że w tej materii zawarły porozumienie ze Stolicą Apostolską. Tłumaczył: „Na przykład członkowie Bractwa Świętego Piotra, opat Le Barroux, albo inne grupy muszą jednocześnie z udzielonym przez Rzym pozwoleniem na odprawianie Mszy Wszechczasów podpisać wyznanie wiary, które ich zobowiązuje do uznania drugiego soboru watykańskiego i do przyjęcia ducha soboru. A to jest sprzeczność sama w sobie, ponieważ duch soboru znajduje wyraz w Nowej Mszy. W jaki sposób chce się zachować Mszę Wszechczasów i jednocześnie uznać ducha, który burzy Mszę Wszechczasów? To oznacza popadnięcie w całkowitą sprzeczność”²¹. Natomiast w wytycznych dla seminarzystów w Ecône z 24 lutego 1977 roku abp Lefebvre podkreślał, że zreformowaną liturgię uważa za heretycką i w związku z tym nieważną, zarówno ze względu na intencje reformatorów, jak i na zmiany dokonane w materii i formie mszy świętej. Ogłosił też, że branie w niej udziału jest zabronione i jest czynem świętokradczym. „Desakralizacja ta idzie tak daleko, że nowa msza traci swój nadnaturalny charakter, swoją «tajemnicę wiary» i jest tylko aktem religii naturalnej. Wysłuchanie mszy odprawianej według nowego rytu nie może być już uważane za spełnienie obowiązku niedzielnego udziału we mszy”²².

Abp Lefebvre narzekał, że miejsce ołtarzy zajęły stoły, zaś „odnawiana we mszy bezkrwawa ofiara Krzyża zamieniła się w międzyludzką ucztę przyjaźni”. Kontynuował, że zmniejszono liczbę znaków krzyża i ukłęknięć w czasie sprawowania mszy świętej oraz wierni mogą przyjmować Komunię Świętą nie tylko klęcząc, ale też stojąc. Tabernakulum nie zajmuje już honorowego miejsca. Jest ukryte, czasem umieszczone na filarze, z boku. Kiedy pozostaje w centrum, to podczas mszy kapłan odwraca się doń plecami. Celebrans i wierni stoją naprzeciwko siebie i prowadzą dialog. Każdy może dotykać świętych naczyń. Świeccy, w tym kobiety, rozdają Komunię, która jest przyjmowana także na rękę²³. Narzekał też, że zrównano kapłaństwo służebne z powszechnym. „Tu nie ma już kapłana, który sprawuje ofiarę mszy świętej, tu jest zgromadzenie wiernych”²⁴.

Przy wprowadzaniu odnowy liturgicznej pojawiały się pewne nadużycia. One jednak wynikały z braku posłuszeństwa normom liturgicznym i zaleceniom Stolicy

²¹ BRACHTWO KAPŁAŃSKIE ŚW. PIUSA X (oprac.), *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre’a*, s. 278-279.

²² *Wytyczne abpa M. Lefebvre’a dla seminarzystów, Ecône, 8.11.1979 r.*, w: *Aby Kościół trwał*, s. 155.

²³ Zob. BRACHTWO KAPŁAŃSKIE ŚW. PIUSA X (oprac.), *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre’a*, s. 45.

²⁴ *Tamże*, s. 51.

Apostolskiej. Abp Lefebvre starał się obarczyć sobór winą za całe zło nadużyć.

Arcybiskup Lefebvre nie chciał przyjąć nowych obrzędów mszalnych. Dokonał swoistej „kanonizacji” mszy trydenckiej. Głosił, że nikt nie ma prawa wprowadzenia jakichkolwiek zmian. Arcybiskup nie przyjmował do wiadomości prawdy, że w liturgii są elementy niezmiennie, pochodzące od Jezusa Chrystusa, oraz elementy ludzkie, których zmiana zależy od władzy kościelnej. W taki właśnie sposób powstał „ryt trydencki”²⁵.

3. Cierpliwość papieża Pawła VI

Kard. Giovanni Battista Montini i abp Marcel Lefebvre znali się dość dobrze. Potwierdza to korespondencja ówczesnego francuskiego biskupa misyjnego z arcybiskupem Mediolanu, zachowana w archiwach diecezji mediolańskiej. Dotyczyła ona m.in. problemów biskupów afrykańskich. Obaj hierarchowie brali też udział w pracach Centralnej Komisji Przygotowawczej Soboru. Podczas Vaticanum II abp Lefebvre był jednym z czynnych przedstawicieli konserwatywnej mniejszości, która kwestionowała kolegialność w Kościele, domagała się potępienia komunizmu oraz kontestowała treść Deklaracji o wolności religijnej. Ostatecznie abp Lefebvre złożył podpis zarówno pod soborową konstytucją o liturgii, jak i deklaracją o wolności religijnej. Sprawował też mszę świętą zgodnie z pierwszymi eksperymentalnymi reformami wprowadzonymi w 1965 roku²⁶.

Abp Marcel Lefebvre, po zakończeniu kadencji przełożonego generalnego Zgromadzenia Ducha Świętego (tzw. „duchaczy”) w 1970 roku, założył Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X, z własnym seminarium w Ecône w szwajcarskiej diecezji Freiburg, za zgodą biskupa diecezjalnego François’a Charriere. Bractwo nie chciało sprawować Eucharystii według nowego Mszału Rzymskiego, a w 1974 roku arcybiskup nazwał zmiany wprowadzone przez drugi sobór watykański „nowinkami niszczącymi Kościół”. Stolica Apostolska starała się prowadzić rozmowy z abp Lefebvre’em.

Papież ustanowił komisję, która miała wysłuchać jego postulatów. Jej członkami byli kardynałowie Gabriel-Marie Garrone, prefekt Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej, John Joseph Wright, prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa i Arturo Tabera Araoz, prefekt Kongregacji ds. Zakonnych. Komisja wizytując seminarium w Ecône, swoją pracę zakończyła wnioskiem o zamknięciu tego seminarium.

²⁵ Zob. S. GRZECHOWIAK, *Ruch arcybiskupa Lefebvre’a*, s. 60.

²⁶ *Opublikowano zapis rozmowy Pawła VI z abp Lefebvre’em z 1976 r.*, <https://www.gosc.pl/doc/4732190.Opublikowano-zapis-rozmowy-Pawla-VI-z-abp-Lefebvrem-z-1976-r.> [23.02.2023]. Prezentowana w dalszej części opracowania treść rozmowy została zaczerpnięta z niniejszego artykułu.

W 1975 roku Stolica Apostolska nakazała arcybiskupowi Lefebvre'owi zamknięcie seminarium w Ecône i nieudzielanie nowych święceń prezbiteratu.

Paweł VI trzykrotnie pisał listy do arcybiskupa. Po kolejnej odmownie podporządkowania się decyzjom Stolicy Apostolskiej, abp Lefebvre został zasuspendowany. Nie uznał tej kary. Mimo tego, Paweł VI przyjął go na audiencji w Castel Gandolfo 11 września 1976 roku.

Papież na powitanie arcybiskupa stwierdził otwarcie, że jego gość reprezentuje stanowisko antypapieża. Uznał bowiem papieża za odstępcę od wiary, której jest przecież najwyższym gwarantem. „Może dzieje się tak po raz pierwszy w dziejach. Powiedziałeś całemu światu, że papież nie ma wiary, że nie wierzy, że jest modernistą i tak dalej. To prawda, muszę być pokorny. Ale Wasza Ekscelencja jest w okropnej sytuacji. Wobec świata dokonuje aktów o niezwyklej powadze”. Abp Lefebvre bronił się, mówiąc, że jego zamiarem nie było atakowanie osoby papieża. Przyznał jednak: „Może było coś niewłaściwego w moich słowach, w moich pismach”. Dodał, że nie jest sam, ale że „ma za sobą biskupów, księży, wielu wiernych (...). Nie mogę sprzeciwić się mojemu sumieniu. To nie ja stworzyłem ruch, lecz wierni, którzy nie godzą się na tę sytuację. Nie jestem przywódcą tradycjonalistów. Zachowuję się dokładnie tak, jak przed soborem. Nie mogę zrozumieć, jak nagle jestem potępiany, ponieważ formuję księży w posłuszeństwie świętej tradycji Kościoła świętego (...). Już nie wiem, co robić. Staram się formować księży zgodnie z wiarą i w wierze. Kiedy patrzę na inne seminaria, strasznie cierpię: niewyobrażalne sytuacje. A ponadto zakonnicy noszący habit są potępiani czy pogardzani przez biskupów. Natomiast ceni się tych, którzy prowadzą życie zlaicyzowane, którzy zachowują się jak ludzie światowi”.

Papież powiedział: „Ale my wcale nie akceptujemy tych postaw. Każdego dnia pracujemy z wielkim wysiłkiem i z równym uporem, by wyeliminować pewne nadużycia, niezgodne z obowiązującym prawem Kościoła, które jest prawem soboru i Tradycji. Gdyby Wasza Ekscelencja podjął wysiłek, aby zobaczyć i zrozumieć to, co czynię i mówię każdego dnia, by zapewnić Kościołowi wierność wobec wczoraj oraz wymagań dnia dzisiejszego i jutrzejszego, to nie doszedłby do tej bolesnej sytuacji, w której się znajduje. To my pierwsi ubolewamy z powodu nadużyć”. Papież zapytał wprost: „Czy Wasza Ekscelencja jest przeciwnikiem soboru?” Abp Lefebvre odpowiedział: „Nie jestem przeciwko soborowi ale jestem przeciwny niektórym jego tekstom”. „Jeśli Wasza Ekscelencja nie jest przeciwko soborowi – mówił dalej Paweł VI – to musi się do niego stosować, do wszystkich jego dokumentów”. Następnie abp Lefebvre poprosił papieża o zarządzenie, aby biskupi wyznaczyli w kościołach kaplicę, w której można byłoby się modlić, tak jak to było przed soborem. Paweł VI odpowiedział na to: „Jesteśmy wspólnotą.

Nie możemy pozwolić na autonomiczne zachowania różnych stron”. Na co abp Lefebvre: „Gdyby Wasza Świątobliwość to uczynił, wszystko byłoby rozwiązane. Nastąpiłby wzrost powołań. Osoby pragnące kapłaństwa chcą być formowane w prawdziwej pobożności. Wasza Świątobliwość ma w swoich rękach rozwiązanie problemu”. Papież w odpowiedzi przypomniał, że bp Nestor Adam, biskup Sionu w imieniu episkopatu szwajcarskiego stwierdził, że tamtejsi biskupi nie mogą już dłużej tolerować działalności arcybiskupa. „Niech Wasza Eksceleńcja spróbuje powrócić do ładu. Jak może Wasza Eksceleńcja uważać, że trwa z nami w jedności, jeśli zajmuje przed światem stanowisko nam przeciwne, aby oskarżać nas o niewierność, chęć zniszczenia Kościoła?”. „Nigdy nie miałem takiego zamiaru...” – bronił się abp Lefebvre. Papież odpowiedział: „Powiedziałeś to i napisałeś. Miałbym być papieżem modernistą (...). Czy Wasza Eksceleńcja rozumie, że gdyby tak było, musiałbym zrezygnować, i zaprosić Waszą Eksceleńcję, aby zajął moje miejsce, aby przewodził Kościołowi”. Abp Lefebvre dorzucił: „Ale kryzys Kościoła istnieje”. Paweł VI: „Bardzo z tego powodu cierpimy. Wasza Eksceleńcja przyczynił się do pogorszenia tego stanu, poprzez swoje poważne nieposłuszeństwo, z otwartym wyzwaniem rzuconym papieżowi (...). Czy Wasza Eksceleńcja jest tego świadomy? Czy chciałbyś w ten sposób stanąć przed Bogiem? Dokonaj diagnozy sytuacji, rachunku sumienia, a potem zadaj sobie pytanie przed Bogiem: co mam zrobić?”

Arcybiskup zasugerował, że „otwarcie pewnych możliwości czynienia dziś tego, co czyniono w przeszłości, wszystko by uspokoiło (...). Ludzie nawiązują kontakt z moimi księżmi i są zbudowani. Są to ludzie młodzi, którzy mają zmysł Kościoła: są szanowani na ulicy, w metrze, wszędzie. Inni kapłani nie noszą już sutanny, już nie spowiadają, już się nie modlą. A ludzie: oto kapłani, których pragniemy”. Zwrócił też uwagę, że są nadużycia w sprawowaniu liturgii. Jest wiele samowoli. Papież to potwierdził. Powiedział: dobro wniesione przez sobór jest ogromne, błędy staramy się korygować.

Arcybiskup odpowiedział: „Nie mówię, że wszystko jest negatywne. Chciałbym współpracować przy budowaniu Kościoła”. Papież odrzekł: „Ale oczywiście tak nie jest, aby Wasza Eksceleńcja przyczyniał się do budowania Kościoła. Czy Wasza Eksceleńcja jest świadomy tego, co czyni? Czy jest świadomy, że idzie wprost przeciw Kościołowi, papieżowi, soborowi ekumenicznemu? Jakże może rościć sobie prawo do osądzenia soboru? Soboru, którego akty koniec końców w dużej mierze zostały podpisane także przez Waszą Eksceleńcję. Módlmy się i zastanówmy się, podporządkowując wszystko Chrystusowi i Jego Kościołowi”. Na koniec papież zaproponował: „Niech Wasza Eksceleńcja wyda oświadczenie publiczne, w którym zostałyby odwołane jego niedawne deklaracje i zachowanie,

które wszyscy odnotowali jako akty nie mające na celu budowania Kościoła, ale dzielenia go i wyrządzenia jemu zła”. Cisza. Papież zaproponował wspólną modlitwę.

Abp Lefebvre nie przestał bulwersować swymi wypowiedziami i publikacjami. Domagał się w imię zachowania wiary katolickiej odrzucania reform soborowych. Papież w kolejnych listach prostował błędy. Stwierdził m.in. „w Twej interpretacji faktów, w szczególnej roli, jaką sobie przypisujesz, oraz w sposobie, w jaki w niej występujesz, leży coś, co lud Boży wyprowadza na manowce, za dusze, słusznie tęskniące za wiernością czy pogłębianą duchowością, po prostu zwodzi”²⁷. Na zarzut arcybiskupa, że soborowe zmiany, zwłaszcza liturgiczne, są szkodliwe, Paweł VI przypomniał, że papież ma pełną władzę nad liturgią Kościoła. Ma pełne prawo, by wprowadzić zmiany w liturgicznej obrzędowości. Czyni tak zawsze potwierdzając Tradycję Kościoła. Ta zaś stanowi depozyt wiary przekazywany w ciągu wieków przez Magisterium. Ten depozyt został dany ludziom przez Objawienie. Słowo Boże zaś, powierzone apostołom jest niezawodnie przekazywane przez ich następców²⁸.

Paweł VI wykazał błędne podejście abpa Lefebvre’a do Tradycji i soboru. „Ty rościsz sobie praktycznie wyłączne prawo do stanowienia, co należy lub nie należy do Tradycji. Mówisz, że podporządkowujesz się Kościołowi i pozostajesz wierny Tradycji, a wszystko to tylko na podstawie tego, iż zachowujesz pewne normy z przeszłości, jakie ustanowili poprzednicy tego, któremu dziś Bóg powierzył daną ongiś św. Piotrowi władzę. Oznacza to, że również i w tym punkcie podnoszone przez Ciebie pojęcie „Tradycji” jest źle zarysowane. Tradycja nie jest zastygłym, czy martwym zgoła, a danym raz na zawsze przekazem, nie jest nieruchomym stanem rzeczy, który w określonym historycznym momencie hamowałby życie aktywnego, rozwijającego się organizmu, Kościoła, czyli Mistycznego Ciała Chrystusa (...). To papieżowi i soborom przysługuje prawo ostatecznego wyrokowania, co w Tradycji Kościoła, gdy pragnie się zachować wierność naszemu Panu i Duchowi Świętemu, jest nienaruszalne, mianowicie powierzony nam depozyt wiary, a co w przeciwieństwie do tego może i musi przybrać nową postać. Zmiany te zaś są konieczne, by ułatwić Kościołowi modlitwę oraz realizowanie jego posłannictwa we wszystkich miejscach i o wszelkiej porze, by przekładać Boże przesłanie na dzisiejszy język oraz, nie zawierając niestosownych kompromisów, lepiej je głosić. Tradycji nie da się zatem oddzielić od żywego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (...). W gruncie rzeczy bowiem Ty i Twoi zwolennicy chcielibyście zatrzymać się

²⁷ PAWEŁ VI, *List do abpa M. Lefebvre’a z 11.10.1976 r.*, w: BRACTWO KAPLAŃSKIE ŚW. PIUSA X (oprac.), *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre’a*, s. 97.

²⁸ *Tamże*, s. 123-124.

i trwać w pewnym określonym momencie życia Kościoła. Dlatego też odrzucasz zależność od Kościoła żywego, którym nasz Kościół był zawsze; zrywasz ze swym prawym pasterzem, pogardzasz sposobem, w jaki sprawiedliwie sprawuje on swój urząd. Twierdzisz, że nie dotyczą Cię już papieskie polecenia, wśród nich nawet *suspensa a divinis*, z drugiej zaś strony ubolewasz nad obecną w Kościele dywersją”²⁹.

Papież Paweł VI wyjaśniał, że odnowa liturgiczna umożliwia wiernym obfitsze, aniżeli poprzednio, karmienie się słowem Bożym. Natomiast ich aktywny udział w „nowej” mszy w niczym nie narusza szczególnej roli kapłana działającego *in persona Christi* - w sakramentalnym utożsamieniu się z Chrystusem³⁰. To prawda, że przy wprowadzaniu odnowy liturgicznej pojawiały się nadużycia. Papież Paweł VI cierpliwie tłumaczył arcybiskupowi, że nadużycia w dziedzinie liturgii, zwłaszcza mszalnej, nie mogą być przypisane soborowi, lecz raczej brakowi prawdziwej wierności wobec niego. „Ty jednak chcesz przekonać wiernych, że bezpośrednia przyczyna obecnego kryzysu nie leży w fałszywej interpretacji soborowych postanowień; dla Ciebie jest nią sam sobór. [...] Jakkolwiek by patrzeć, Twoja postawa jest sprzeczna sama w sobie. Pragniesz, jak sam mówisz, znaleźć środek zaradczy na gnębiące Kościół nadużycia, ubolewasz, że autorytet Kościoła upadł tak nisko, chcesz zachować niezafałszowaną wiarę, szacunek dla stanu kapłańskiego oraz gorliwość dla Najświętszej Eucharystii (...). Jakże jednak mogłeś stwierdzić przy tym, że jesteś zobowiązany działać przeciwko ustaleniom II Soboru Watykańskiego, w opozycji do swych braci w biskupstwie, odmawiając nawet zaufania Stolicy Apostolskiej, którą określasz jako „Rzym neomodernistycznych i neoproteстанckich tendencji”, posuwając się wobec nas do aktów otwartego nieposłuszeństwa”³¹.

Arcybiskup Lefebvre dokonał swoistej „kanonizacji” mszy trydenckiej. Twierdził, że wg bulli św. Piusa V *Quo primum* z 1570 r., msza trydencka ma być sprawowana po wszystkie czasy i nikt nie może być nakłaniany lub zmuszany do zmiany mszału. Paweł VI napisał zdecydowanie: „Wiesz znakomicie, że ten ryt był rezultatem stopniowych przemian, a kanon rzymski pozostaje pierwszą i główną spośród istniejących dzisiaj, autoryzowanych modlitw eucharystycznych. Swoją aktualność i treść obecna reforma zawdzięcza zarówno soborowi, jak i historycznym źródłom liturgii (...). Reformę tę usankcjonowaliśmy mocą naszego autorytetu, żądając przyjęcia jej przez wszystkich katolików (...). Stało się też i to, że w Twoim przypadku stary ryt stał się wyrazem pewnej zafałszowanej eklezjologii,

²⁹ *Tamże*, s. 103.

³⁰ *Tamże*.

³¹ *Tamże*, s. 98.

polem bitwy przeciwko soborowi i jego reformom, a wszystko to pod pozorem, że tylko w nim zostaje zachowana Ofiara Mszy świętej i urząd kapłański w swym prawdziwym znaczeniu, bez rozmywających je innowacji. Tego błędnego orzeczenia, tak dalekiego od wszelkiej sprawiedliwości oskarżenia nie możemy przyjąć, jak też nie możemy tolerować faktu, iż Najświętsza Eucharystia naszego Pana, sakrament jedności, stała się obiektem takiego rozdarcia i podziału (por. 1 Kor 11, 18), a nawet jest wykorzystywany jako narzędzie i sztandar otwartej rebelii”³².

4. Papież Jan Paweł II a sprawa abpa Lefebvre’a

Po śmierci Pawła VI (06.08.1978) i bardzo krótkim pontyfikacie Jana Pawła I (26.08.1978 – 28.09.1978), konklawe wybrało na biskupa Rzymu kard. Karola Wojtyłę (16.10.1978). Po wyborze Jana Pawła II wydawało się, że stosunki Bractwa z Watykanem poprawią się. Nowy papież uchodził w oczach wielu środowisk kościelnych za konserwatystę. Przybywał z kraju, w którym seminaria duchowne były pełne alumnów. Kościół katolicki w Polsce nie doświadczał takiego kryzysu, jak na Zachodzie. W grudniu 1978 roku Jan Paweł II spotkał się z arcybiskupem Lefebvre’em. Podczas tego spotkania, francuski arcybiskup prosił papieża o zezwolenie na kontynuowanie działalności Bractwa.

W listopadzie 1983 roku abp Lefebvre wraz z emerytowanym biskupem Antonim de Castro Mayerem z brazylijskiej diecezji Campos wystosowali list otwarty do Jana Pawła II, w którym skrytykowali wiele aspektów nauczania posoborowego Kościoła. Szczególnie krytykowali kolegializm, który jak twierdzili skutkuje osłabieniem władzy papieskiej, także rezygnację z popierania przez Stolicę Apostolską katolicyzmu jako religii panującej. Krytykowali też działania ekumeniczne, które wg autorów listu, przeczyły tradycyjnemu nauczaniu o niemożliwości zbawienia poza Kościołem. Z dezaprobatą odnieśli się do praktycznej rezygnacji z celebrowania mszy świętej wg obrzędów trydenckich oraz piętnowali uleganie Watykanu i teologów katolickich wpływom modernizmu i protestantyzmu. Hierarchowie pisali w liście m.in.: „Dokumenty zawierające te błędy powodują tym głębszy ból i zamieszanie, że pochodzą ze szczytu hierarchii. Najbardziej poruszeni tą sytuacją są ci księża i wierni, którzy odznaczają się największym przywiązaniem do Kościoła, autorytetu Następcy św. Piotra i tradycyjnego Magisterium Kościoła. Ojciec Święty, choroba ta musi jak najszybciej zniknąć, gdyż trzoda rozprasza się, a owce idą za najemnikami. Ze względu na dobro wiary i na zbawienie dusz zaklinamy Cię, byś na nowo głosił przeciwne tym błędom prawdy wiary, których Kościół Święty nauczał przez dwadzieścia wieków”³³.

³² *Tamże*, s. 104.

³³ M. LEFEBVRE, A. DE C. MAYER, *List otwarty do papieża Jana Pawła II*, „Zawsze Wierni”

Od połowy lat osiemdziesiątych XX wieku arcybiskup Lefebvre zintensyfikował radykalną krytykę działań Jana Pawła II. Szczególne ostrze krytyki skierował na spotkanie międzyreligijne w Asyżu, które papież przeżywał w październiku 1986 roku. W grudniu tego roku arcybiskup opublikował wraz z bp Antonio de Castro Mayerem list przeciwko spotkaniom Jana Pawła II z przedstawicielami innych religii. Pisali: „Przyjęcie liberalnej religii protestantyzmu i naturalistycznych zasad rewolucji J. J. Rousseau, ateistycznej wolności, którą znajdziemy w Deklaracji Praw Człowieka oraz zasad godności człowieka nie ma żadnego związku z prawdą i godnością moralną. Rzym odwraca się od swoich poprzedników i zrywa z Kościołem katolickim, bierze prym w służbie niszczycieli chrześcijaństwa i powszechnego Królestwa naszego Pana Jezusa Chrystusa. Obecne akty Jana Pawła II i krajowych episkopatów ilustrują, rok po roku, radykalną zmianę w koncepcji wiary, Kościoła, kapłaństwa, świata i zbawienia poprzez łaskę”³⁴.

Pomimo napastliwego tonu abpa Lefebvre’a i jego nieuzasadnionych oskarżeń, Stolica Apostolska nie rezygnowała z kontaktów z nim. Podjęto próbę załagodzenia konfliktu i uregulowania sytuacji prawno-kanonicznej Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X. Ten trud podjął ówczesny prefekt Kongregacji Nauki Wiary kard. Józef Ratzinger. Owocem tych kontaktów był list apostolski Jana Pawła II *Quatuor abhinc annos* z października 1984 roku. Był on przygotowany przez Kongregację Kultu Bożego. Papież polecał w nim, aby ordynariusze umożliwili wiernym przywiązany do dawnego rytu Mszy świętej uczestnictwo w jej celebracji. Abp Lefebvre zaś domagał się, aby mocą sukcesji apostolskiej zapewnić Bractwu nowych biskupów. Kard. Ratzinger i abp Lefebvre sygnowali 5 maja 1988 roku porozumienie, na mocy którego Bractwo miało uzyskać opiekę pastoralną biskupa. Ten zaś musiał mieć akceptację Watykanu. Dzień później, arcybiskup wycofał się z wcześniejszych ustaleń. Swą decyzję uzasadniał tym, że Stolica Apostolska nie zaakceptuje listy kandydatów na biskupów proponowanych przez Bractwo. Zapowiedział równocześnie, że jest zdecydowany udzielić święceń biskupich bez mandatu papieża³⁵. Ten fakt zaistniał 30 czerwca 1988 roku. Arcybiskup jako

nr 5/1999 (30), https://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/artukul/221 [12.03.2023].

³⁴ 1986 declaration against Assisi made by Archbishop Lefebvre and Bishop de Castro Mayer, http://archives.sspx.org/archbishop_lefebvre/1986_declaration_against_assisi_archbishop_lefebvre-bishop_de_castro_mayer.htm [24.04.2023].

³⁵ JAN PAWEŁ II, *List do arcybiskupa Lefebvre’a z 9 czerwca 1988 roku*: „W liście wysłanym do mnie wydaje się, abyś odrzucał wszystko, co zostało uzgodnione w poprzednich naszych rozmowach, ponieważ wyraźnie pragniesz zmanifestować swój zamiar wyświęcenia biskupów bez mandatu apostolskiego, a będzie to czyn w rażącej sprzeczności nie tylko z normami prawa kanonicznego, ale także z zapisami protokołu podpisanego w dniu 5 maja 1988 roku i uzgodnionych w nim sposobów wyjścia z naszego problemu, zawartych w piśmie, które kardynał Ratzinger wystosował do Ciebie na podstawie moich instrukcji w dniu 30 maja. Z ojcowskim sercem, ale też z całą powagą wymaganą przez obecne okoliczności, wzywam Cię, czcigodny bracie, do nieobierania drogi, którą, jeżeli będziesz uparcie zmierzał, może obrać kierunek schizmy, której nieuniknione konsekwencje teologiczne i kanoniczne są Ci dobrze znane. I szczerze zapraszamy Cię do powrotu

konsekrator i współkonsekrator biskup brazylijski Antonio de Castro Mayer oraz nowowyświęceni biskupi popadli automatycznie w ekskomunikę. Została ona potwierdzona trzy dni później w papieskim motu proprio *Ecclesia Dei adflicta - Kościół Boży zasmucony*³⁶.

Jan Paweł II napisał w tym dokumencie, że Kościół Boży ze smutkiem przyjął wiadomość o nielegalnych święceniach. Ten zuchwały akt obrócił wniwecz podejmowane od lat wysiłki, zmierzające do zapewnienia Kapłańskiej Konfraterni św. Piusa X, założonej przez abpa Lefebvre'a, pełnej komunii z Kościołem. Bezowocne okazały się wysiłki podejmowane w ostatnich miesiącach. A Stolica Apostolska wykazała zrozumienie posunięte do granic możliwości. Papież mimo użytych mocnych sformułowań nie zamykał sprawy. Zwrócił się z ojcowskim apelem do tych, którzy dotąd byli w rozmaity sposób związani z ruchem arcybiskupa Lefebvre'a, ażeby pozostali w jedności z Zastępcą Chrystusa w Kościele katolickim i by nie wspierali już w żaden sposób tego ruchu. Informował, że ustanawia Komisję, która ma sprawować opiekę duszpasterską nad wiernymi kultywującymi przywiązanie do trydenckiej formy rytu rzymskiego mszy świętej, ale pragnącymi pozostać we wspólnocie z widzialną głową Kościoła. Część duchownych i wiernych świeckich z Bractwa Kapłańskiego świętego Piusa X opuściło tę wspólnotę. Powołało do istnienia Bractwo Kapłańskie świętego Piotra, pozostające w jedności z Kościołem. W kolejnych latach powstały instytuty życia konsekrowanego, oparte na tradycyjnej formacji liturgicznej i używające obrzędowości mszalnej wg Mszału Rzymskiego z 1962 roku³⁷.

Za pontyfikatu Jana Pawła II Komisja *Ecclesia Dei* dwukrotnie - w 1999 i 2003 roku, wypowiadała się w sprawach statusu prawno-kanonicznego księży Bractwa Piusa X oraz sprawowanych przez nich sakramentów. Wyjaśniała, że księża tej wspólnoty są wyświęceni ważnie, choć pozostają w karach kościelnych, mianowicie w stanie suspensy. Uczestnictwo w mszach świętych sprawowanych w kaplicach Bractwa stanowi wypełnienie obowiązku niedzielnego, o ile wierny nie zrywa więzi kościelnej z Następcą świętego Piotra. Księża wspólnoty nie mają jednak delegacji biskupa miejsca na sprawowanie sakramentu pokuty i błogosławienia małżeństw. Dlatego poza wyjątkowymi okolicznościami nie należy przyjmować tych sakramentów w strukturach Bractwa³⁸.

w pokorze, w celu pełnego posłuszeństwa wobec Wikariusza Chrystusa. Nie tylko zapraszam Cię do tego, ale proszę Cię poprzez rany Chrystusa, naszego Odkupiciela, w imię Chrystusa, który w przeddzień swej męki modlił się za swoich uczniów aby wszyscy byli jedno (J 17:20)", http://www.sspxasia.com/Documents/Archbishop-Lefebvre/Archbishop_Lefebvre_and_the_Vatican_Part_I/1988-06-09.htm [12.03.2023].

³⁶ JAN PAWEŁ II, Motu proprio *Ecclesia Dei* (2.07.1988), <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-apostolski-motu-proprio-ecclesia-dei/> [23.02.2023].

³⁷ *Tamże*, nr 6.

³⁸ PAPIESKA KOMISJA *ECCLESIA DEI*, *List na temat zezwolenia na zawieranie małżeństw*

5. Wielkoduszność papieża Benedykta XVI

W lipcu 2007 roku Benedykt XVI ogłosił motu proprio *Summorum Pontificum*. Ten dokument uznano powszechnie za krok dobrej woli Watykanu w stronę Bractwa Kapłańskiego świętego Piusa X. Wierni zyskiwali powszechny dostęp do liturgii przedsoborowej. Formalnie nadano obrzędowości mszy świętej trydenckiej, celebrowanej wg Mszału Rzymskiego z 1962 roku, charakter nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego. Ona mogła funkcjonować obok zwyczajnej formy rytu rzymskiego, określonej przez Mszał Rzymski, zatwierdzony w 1970 roku przez Pawła VI.

Papież Benedykt przypomniał, że jego poprzednicy zawsze czuwali, aby Kościół Chrystusowy sprawował kult Boga żywego w sposób godny, by czynił to „na cześć i chwałę Jego imienia” i „na pożytek całego Kościoła świętego”. Podkreślił, że liturgia łacińska w ciągu historii Kościoła dynamizowała życie duchowe niezliczonej rzeszy świętych oraz umacniała wiele narodów, ożywiając ich prawdziwą pobożność. Z wielkim zapalem duszpasterskim kult Kościoła odnowił św. Pius V (1566-1572). On, realizując postanowienia soboru trydenckiego (1545-1563), wydał Mszał Rzymski w 1570 roku, także inne księgi liturgiczne, „zreformowane zgodnie z wolą Ojców”. Przekazał je Kościołowi łacińskiemu do użytku. O liturgiczną odnowę troszczyli się także inni papieże, zwłaszcza Pius X (+1914), Pius XII (+1958) i Jan XXIII (+1963). Oni dbali o odpowiedni kształt obrzędów i księgi liturgiczne. Pius XII zaś zainicjował generalną reformę liturgiczną, zwłaszcza Wielkiego Tygodnia, w latach pięćdziesiątych XX wieku.

Pośród ksiąg liturgicznych rytu rzymskiego pierwsze miejsce przypada Mszałowi Rzymskiemu. Sobór Watykański II kontynuował odnowę liturgiczną. Tak wyraził swoją troskę o najwyższy szacunek należny Trójjedynemu Bogu. Obrzędowość liturgiczną zaś dostosował do wymogów, zwłaszcza do mentalności współczesnych wyznawców Chrystusa. W ramach tejże odnowy opracowano nowy Mszał Rzymski. Dokonano tego „zgodnie z postępowaniem nauki liturgicznej i ze znajomością starożytnych źródeł liturgicznych, których nie znali reformatorzy trydenccy”. Mszał został zatwierdzony do użytku liturgicznego przez Pawła VI w 1970 roku³⁹. Jest to księga normatywna i funkcjonuje w tłumaczeniach na liczne języki nowożytne.

Papież miał świadomość, że w niektórych regionach są wierni przywiązani

przez wiernych korzystających z posługi Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (27.03.2017), https://liturgista.pl/?page=liturgija_norms&content=document&label=2017-03-27-C-ED-LM [25.03.2023].

³⁹ Zob. PAWEŁ VI, *Missale Romanum. Konstytucja Apostolska ogłaszająca Mszał Rzymski* (03.04.1969), https://www.liturgista.pl/?page=liturgija_norms&content=document&label=1969-04-03-P6-MR [23.02.2023].

do wcześniejszych form liturgicznych. Dlatego już Jan Paweł II, w trosce o ich duchowe dobro w 1984 roku pozwolił na korzystanie z Mszału Rzymskiego wydanego w 1962 roku przez Jana XXIII. Natomiast w 1988 roku wezwał biskupów do szerokiego i hojnego korzystania z tego prawa na rzecz wiernych, którzy by o to prosili.

Benedykt XVI stwierdził, że Mszał Rzymski ogłoszony przez Pawła VI jest zwyczajnym wyrazem zasady modlitwy (*lex orandi*) Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego. Natomiast Mszał Rzymski ogłoszony przez św. Piusa V i wydany po raz kolejny przez bł. Jana XXIII ma być traktowany jako nadzwyczajny wyraz tej samej zasady modlitwy (*lex orandi*). Są to dwie formy tego samego rytu rzymskiego.

Benedykt XVI stanowił, że w mszach celebrowanych bez udziału ludu, każdy ksiądz katolicki obrządku łacińskiego, diecezjalny czy zakonny, może używać Mszału Rzymskiego z 1962 roku każdego dnia z wyjątkiem Triduum Wielkanocnego. Dla takiej celebracji nie potrzebuje zgody Stolicy Świętej czy ordynariusza. To pozwolenie dotyczyło także Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Tam, celebracje częste lub stałe wymagały decyzji Wyższego Przełożonego. W takich celebracjach mogą uczestniczyć wierni, którzy wyrażą taką chęć.

W parafiach, w których jest stale obecna grupa wiernych przywiązanych do wcześniejszych tradycji liturgicznych, proboszcz powinien chętnie przyjąć ich prośbę o odprawianie mszy świętej w rycie wg Mszału Rzymskiego ogłoszonego w 1962 roku. Ma zapewnić, aby dobro tych wiernych stało w zgodzie ze zwykłą opieką duszpasterską w parafii i pod kierunkiem biskupa. Taka troska wyklucza niezgodę. Umacnia zaś jedność Kościoła. Celebracje zgodne z Mszałem bł. Jana XXIII mogą mieć miejsce w dni powszednie. Natomiast w niedziele i święta można celebrować jedną taką mszę. Czytania mogą odbywać się w języku narodowym, zgodnie z wydaniem zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską. Ksiądz powinien posiadać dostateczną znajomość języka łacińskiego i umiejętność celebracji w rycie trydenckim.

Proboszcz powinien zezwolić na sprawowanie obrzędów liturgicznych w nadzwyczajnej formie przy okazji ślubu, pogrzeby czy pielgrzymki. Po dokładnym rozważeniu wszystkich okoliczności może wyrazić zgodę na użycie starego rytuału przy sprawowaniu sakramentów chrztu, małżeństwa, pokuty, także namaszczenia chorych. Natomiast ordynariusz, jeśli tego wymaga dobro dusz, może udzielać sakramentu bierzmowania wg. starego Pontyfikału Rzymskiego. Może on także, jeśli uzna za stosowne, erygować parafię personalną dla celebracji według starej formy rytu rzymskiego. Duchowni zaś, posiadający wyższe święcenia

mogą używać *Brewiarza*, promulgowanego w 1962 roku przez bł. Jana XXIII. Nad wprowadzaniem w życie powyższych przepisów czuwa Papieska Komisja „*Ecclesia Dei*”, powołana przez Jana Pawła II w 1988 roku i wykonująca władzę Stolicy Apostolskiej. Benedykt XVI postanowił, że zasady zawarte w „*Motu proprio*” stają się obowiązujące od 14 września 2007 roku.

W styczniu 2009 roku papież zdjął karę ekskomuniki, ciążącą na czterech biskupach wyświęconych w 1988 roku przez arcybiskupa Lefebvre'a, bez mandatu Stolicy Apostolskiej. Ten fakt spowodował gwałtowną dyskusję w obrębie Kościoła katolickiego jak i poza nim. Papież poczuł się zobowiązany do wyjaśnienia swojej decyzji. Uczynił to w formie specjalnego listu⁴⁰.

Od 2007 roku trwały rozmowy doktrynalne pomiędzy przedstawicielami Bractwa a Stolicą Apostolską. We wrześniu 2011 roku Watykan przedstawił jego członkom tzw. Preambułę Doktrynalną. Stanowiła ona warunek skutecznego uregulowania statusu Bractwa w strukturach Kościoła katolickiego. Dwie odpowiedzi wystosowane przez Bractwo w grudniu 2011 roku i kwietniu roku następnego zostały uznane przez Stolicę Apostolską za niewystarczające. Przedstawiciele Bractwa nie uznali bowiem prawomocności zwyczajnej formy celebrowania mszy świętej. W 2012 roku bp Richard Williamson opuścił wspólnotę. Natomiast trzej biskupi Bractwa w czerwcu 2013 roku kolejny raz, bardzo zdecydowanie odmówili podpisania Preambuły. Twierdzili, że nowa msza sprawowana przez Papieża i biskupów jest penetrowana przez ducha ekumenizmu i protestantyzmu, demokratyzmu i humanizmu, które czynią pustą ofiarę Krzyża. Pomimo zdjęcia ekskomuniki z biskupów wyświęconych przez arcybiskupa Lefebvre'a i licznych prób wyjaśnienia trudnych problemów, sytuacja prawno-kanoniczna Bractwa Kapłańskiego Piusa X pozostała w świetle prawa kościelnego nieuregulowana⁴¹.

6. Radykalizm papieża Franciszka

Benedykt XVI (19.04.2005 – 28.02.2013; +2022) mimo licznych wysiłków i starań nie zdołał dokończyć sprawy. Przed papieżem Franciszkiem (od 13.03.2013) stało więc nie lada zadanie. Tym bardziej, że już w październiku 2013 roku spotkał się on z zarzutami lefebrystów, że „katastrofalnie pogarsza sytuację Kościoła” i jest „prawdziwym modernistą”⁴². Lefebryści sprzeciwiali

⁴⁰ BENEDYKT XVI, *List w sprawie lefebrystów*, <https://kosciol.wiara.pl/doc/491927.List-Benedykta-XVI-w-sprawie-lefebrystow/2> [14.03.2023].

⁴¹ M. BIAŁKOWSKA, *Lefebryści: trudne pojednanie*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2017/Przewodnik-Katolicki-23-2017/Wiara-i-Kosciol/Lefebrysci-trudne-pojednanie> [14.03.2023].

⁴² M. BLAZA, *Nowinkarstwo tradycjonalistów*, „Przegląd Powszechny” 5 (2008), s. 73-88.

się temu, by kanonizował Jana Pawła II i Jana XXIII, ponieważ ich zdaniem „przyczynili się oni do samozniszczenia Kościoła”. Mimo to w maju 2014 roku Franciszek spotkał się z bp. Bernardem Fellayem, przełożonym Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X. Uruchomiono proces konsultacji i negocjacji. Rozbieżności były wyraźne. Po obu stronach, zwłaszcza po stronie Watykanu, było wyraźne dążenie do porozumienia. Wyrazem tego jest fakt, że w Roku Miłosierdzia papież Franciszek przyznał wszystkim katolikom prawo do korzystania z posługi sakramentu pokuty u księży, członków Bractwa Piusa X⁴³.

Na początku 2017 roku pojawiła się sugestia, żeby Bractwo św. Piusa X zostało parafialną, na wzór Opus Dei. Spodziewano się, że papież Franciszek ogłosi powrót Bractwa św. Piusa X do pełnej jedności z Kościołem podczas wizyty w Fatimie z okazji 100-lecia objawień. Tak się jednak nie stało. Obie strony nadal podkreślają dobrą atmosferę dialogu. Papież nazywa relacje z lefebrystami „braterskimi”. Sprawa abp. Lefebvre’a kiedyś się zakończy. Jednak jest to tylko nadzieja, zresztą nie ostatnia w ciągu ostatnich trzydziestu lat⁴⁴.

Tymczasem Ojciec Święty Franciszek 19 stycznia 2019 roku zlikwidował Papieską Komisję *Ecclesia Dei*. Ona zajmowała się dialogiem z Bractwem Kapłańskim św. Piusa X oraz wiernymi i zgromadzeniami życia konsekrowanego, sprawującymi liturgię w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego, czyli sprzed posoborowej reformy. Zadania Komisji przejmuje w całości Kongregacja Nauki Wiary. Papież uzasadniając swą decyzję zwrócił uwagę, że zmieniły się warunki, w których ustanowił ją św. Jan Paweł II. Ustabilizowały się zarówno życie, jak i liczba zgromadzeń zakonnych, które sprawują liturgię w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego. Papież podkreślił, że jego pragnieniem jest, aby we wspólnocie kościelnej wzrastała świadomość, że zadania i kwestie, którymi zajmowała się Komisja mają charakter głównie doktrynalny⁴⁵.

⁴³ Franciszek, w liście datowanym na 1 września 2015 roku, skierowanym do abp. Seweryna (Rino) Fisichelli, przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Nowej Ewangelizacji, napisał: „Ufam, że w bliskiej przyszłości będzie można znaleźć rozwiązania pozwalające przywrócić pełną jedność z kapłanami i przełożonymi Bractwa. Tymczasem, powodowany potrzebą zabiegania o dobro tych wiernych, rozporządzam i postanawiam, że osoby, które w Roku Świętym Miłosierdzia przystąpią do Sakramentu Pojednania u kapłanów z Bractwa św. Piusa X, otrzymają ważne i zgodne z prawem rozgrzeszenie”. Komunikat w sprawie listu Franciszka wydał Dom Generalny FSSPX: „Bractwo Świętego Piusa X wyraża wdzięczność Jego Świątobliwości za ten ojcowski gest. W posłudze sakramentu pokuty zawsze polegamy, w poczuciu całkowitej pewności, na nadzwyczajnej jurysdykcji wynikającej z norm ogólnych kodeksu prawa kanonicznego (...). Podczas tego roku nawrócenia kapłani należący do Bractwa Św. Piusa X w sposób szczególnie zatroszczą się o to, by z nową siłą pełnić posługę w konfesjonałach, naśladując dany wszystkim kapłanom wzór niestrudzonego poświęcenia – św. Proboszcza z Ars”, *Papież Franciszek przyznał prawowitość spowiedzi u Bractwa św. Piusa X*, <https://wmeritum.pl/papiez-franciszek-uznal-prawowitosc-spowiedzi-udzielanej-przez-bractwo-sw-piusa-x/117667> [11.02.2023].

⁴⁴ M. BIAŁKOWSKA, *Lefebryści: trudne pojednanie*.

⁴⁵ *Zadania komisji Ecclesia Dei przejmuje Kongregacja Nauki Wiary* (19.01.2019),

Ważnym posunięciem papieża Franciszka jest jego Motu proprio *Traditionis custodes*, wydane 16 lipca 2021 roku w liturgiczne wspomnienie Matki Bożej z Góry Karmel⁴⁶. Papież w dziewiątym roku swego pontyfikatu przypomniał, że biskupi są opiekunami tradycji. Oni, pozostając w jedności z Biskupem Rzymu, stanowią widzialne źródło i fundament jedności w swoich Kościołach partykularnych. A kierują nimi otwarci na natchnienia Ducha Świętego. Podstawowym obowiązkiem pasterzy Kościołów lokalnych jest ewangelizacja przez głoszenie Ewangelii i dzieło uświęcenia, realizowane przez szafarstwo sakramentów, zwłaszcza celebrację Eucharystii.

Franciszek wyraził wdzięczność swoim poprzednikom, zwłaszcza św. Janowi Pawłowi II i Benedyktowi XVI, że dla szerzenia zgody i jedności Kościoła, otaczali ojcowską troską wiernych, którzy w niektórych regionach przyłgnęli do form liturgicznych sprzed reformy, jakiej pragnął sobór watykański II. Oni przyznali i uregulowali prawo do używania Mszału Rzymskiego wydanego przez św. Jana XXIII w 1962 roku.

Franciszek wyznał, że poprosił biskupów, aby dokonali oceny stosowania Motu proprio papieża Benedykta XVI *Summorum Pontificum*. Okres trzech lat jego obowiązywania stanowił wystarczającą przestrzeń do oceny eklezyjalnych doświadczeń, które stały się udziałem wiernych korzystających z udzielonych im praw w zakresie korzystania z nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego. Opinie wyrażone przez episkopaty oraz Kongregację Nauki Wiary stanowiły zobowiązanie do kontynuowania jeszcze bardziej dynamicznych wysiłków na rzecz komunii kościelnej.

Franciszek ustalił nowe zasady w tej sprawie. Podkreślił z mocą, że jedynym wyrazem *lex orandi* Rytu Rzymskiego są księgi liturgiczne promulgowane przez świętych papieży Pawła VI i Jana Pawła II. Moderatorem, promotorem i stróżem całego życia liturgicznego w Kościele partykularnym jest biskup. Do niego należy regulowanie celebracji liturgicznych w swojej diecezji. Do jego wyłącznej kompetencji należy zezwolenie na używanie w diecezji Mszału Rzymskiego z 1962 roku. Biskup ma zyskać pewność, że wierni celebrujący Eucharystię wg tego mszału nie wykluczają ważności i prawowitości reformy liturgicznej, nakazów soboru watykańskiego II i Magisterium papieży. Ci wierni winni mieć jedno lub więcej miejsc, jednak nie w kościołach parafialnych i bez tworzenia

<https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-01/ecclesia-dei-likwidacja-papiez-franciszek-lefebrysci.html> [24.03.2023].

⁴⁶ FRANCISZEK, *List apostolski w formie «motu proprio» «Traditionis custodes» w sprawie stosowania liturgii rzymskiej sprzed reformy z 1970 roku*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/motu/traditionis_custodes_16072021 [12.02.2023].

nowych parafii personalnych, w których będą celebrować Eucharystię. W dni, w których są dozwolone celebracje eucharystyczne z użyciem Mszału Rzymskiego z 1962 roku, czytania winny być wygłaszane w językach narodowych, z lekcjonarzy zatwierdzonych przez właściwe Konferencje Episkopatów.

Delegatem biskupa, który będzie odpowiedzialny za celebracje i opiekę duszpasterską nad tymi grupami wiernych, ma być prezbiter, który zna język łaciński w stopniu pozwalającym na pełne zrozumienie rubryk i tekstów liturgicznych oraz posiada umiejętność posługiwania się *Missale Romanum* z 1962 roku. On ma nie tylko godnie sprawować liturgię, ale też winien duchową troską otoczyć wiernych korzystających z nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego. Biskup powinien ocenić, czy należy utrzymać utworzone parafie personalne. Ma też się zatroszczyć, by nie powstawały nowe grupy wiernych.

Na prezbiterach, którzy zostali wyświęceni po opublikowaniu *Motu proprio Traditionis custodes*, a chcą celebrować Eucharystię według *Missale Romanum* z 1962 roku, spoczywa obowiązek uzyskania na to formalnej zgody biskupa diecezjalnego. Ten zaś ewentualne zezwolenie skonsultuje ze Stolicą Apostolską. Natomiast prezbiterzy, którzy już celebrują według *Missale Romanum* z 1962 roku, mają poprosić biskupa diecezjalnego o pozwolenie na dalsze korzystanie z tego uprawnienia.

Do kompetencji Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów oraz Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, należy troska o przestrzeganie papieskich postanowień. A one znoszą wcześniejsze normy, instrukcje, zezwolenia i zwyczaje.

Regulacje zawarte w *Motu proprio Traditionis custodes*, dotyczące sprawowania liturgii w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego, wzbudziły ożywioną dyskusję. Pojawiło się wiele pytań i wątpliwości. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłosiła 4 grudnia 2021 roku dokument zatwierdzony przez Franciszka, a zawierający odpowiedzi na zgłoszone wątpliwości⁴⁷.

Odnosnie do wyłączenia kościoła parafialnego jako miejsca celebrowania Eucharystii przez grupy zwolenników liturgii trydenckiej, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wyjaśniła, że biskup diecezjalny może zwrócić się do Kongregacji o dyspensę i dopuścić celebrację w kościele parafialnym. Podkreślono przy tym, że celebracje według Mszału z 1962 roku nie należą do

⁴⁷ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Odpowiedzi na wątpliwości w sprawie niektórych postanowień Listu Apostolskiego w formie «Motu proprio» Traditionis custodes papieża Franciszka, do przewodniczących konferencji episkopatów*, <https://episkopat.pl/odpowiedzi-na-watpliwosci-w-sprawie-niektorych-postanowien-listu-apostolskiego-w-formie-motu-proprio-traditionis-custodes-papieza-franciszka/> [23.02.2023].

zwykłego życia wspólnoty parafialnej. Nie jest więc stosowne, aby taką celebrację włączać do planu mszy parafialnych. Nie jest to forma marginalizowania wiernych, którzy są zakorzenieni w poprzedniej formie celebracyjnej, ale ustępstwo ze względu na ich duchowe dobro. Takie celebracje nie mogą być okazją do promowania poprzedniego rytu.

Wyjaśnienia dotyczyły też ksiąg liturgicznych. Kongregacja przypominała, że nie wolno używać *Rituale Romanum* i *Pontificale Romanum* przed reformy liturgicznej. Jedyne w przypadku kanonicznie erygowanych parafii personalnych, które zgodnie z postanowieniami Motu proprio *Traditionis custodes* celebrują według *Missale Romanum* z 1962 roku, biskup diecezjalny jest upoważniony do udzielenia zezwolenia na korzystanie wyłącznie z *Rituale Romanum* z 1952 roku, a nie *Pontificale Romanum* przed reformy soborowej. Przypomniano, że formuła sakramentu bierzmowania została zmieniona dla całego Kościoła łacińskiego przez św. Pawła VI w 1971 roku. Dokonało się to mocą jego Konstytucji Apostolskiej *Divinae consortium naturae*.

Wyjaśniono, że prezbiter, któremu zezwolono na używanie *Missale Romanum* z 1962 roku, a który nie uznaje ważności i prawowitości koncelebracji i świadomie odmawia koncelebrowania, w szczególności mszy krzyżma, może utracić takie pozwolenie. Jednak przed cofnięciem zezwolenia na korzystanie z *Missale Romanum* z 1962 roku, biskup powinien dać prezbiterowi czas potrzebny na szczerą konfrontację w kwestii najgłębszych powodów, które skłaniają go do nieuznania wartości koncelebracji, w szczególności Mszy pod przewodnictwem biskupa. Biskup winien go zaprosić, aby w wymownym obrzędzie koncelebracji przeżył tę komunie kościelną, która jest warunkiem potrzebnym do uczestniczenia w ofierze eucharystycznej.

Podczas celebracji eucharystycznych z użyciem Mszału Rzymskiego, promulgowanego przez św. Jana XXIII w 1962 roku, czytania mają być wygłaszane w językach narodowych. Można jednak używać do czytań pełnego tekstu Biblii, wybierając perykopy wskazane w tym Mszale.

Kongregacja wyjaśniła, że biskup diecezjalny ma obowiązek konsultacji ze Stolicą Apostolską udzielenia zezwolenia na celebracje według *Missale Romanum* z 1962 roku prezbiterowi, który został wyświęcony po opublikowaniu Motu proprio *Traditionis custodes*. Nie jest to zwykła konsultacja, ale potrzebne upoważnienie udzielone biskupowi diecezjalnemu przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Dopiero po otrzymaniu takiego upoważnienia biskup diecezjalny będzie mógł zezwolić zainteresowanemu prezbiterowi na sprawowanie mszy według *Missale Romanum* z 1962 roku. Prawo do celebracji z użyciem tego mszału może być przyznane na czas określony. Obowiązuje zaś tylko

na terenie określonej diecezji. Dlatego w przypadku nieobecności lub niemożności upoważnionego prezbitera, osoba go zastępująca musi mieć również formalne upoważnienie. Także diakoni i ustanowieni do posługi, uczestniczący w celebracji z użyciem *Missale Romanum* z 1962 roku, muszą być upoważnieni przez biskupa diecezjalnego. Natomiast prezbiter upoważniony do sprawowania mszy według *Missale Romanum* z 1962 roku, który ze względu na swój urząd proboszcza czy kapelana, celebrował w dni powszednie wg mszału Pawła VI, nie może binować z użyciem *Missale Romanum* z 1962 roku ani w grupie, ani indywidualnie.

Zakończenie

Sobór watykański II, to bez wątpienia największe wydarzenie, jakie przeżył Kościół katolicki od czasu soboru trydenckiego. Wprawdzie w międzyczasie był sobór watykański I, ale ten został dramatycznie przerwany w 1870 roku zajęciem Rzymu przez wojska włoskie. Sobór watykański II mógł korzystać z ogromnego potencjału intelektualnego i duchowego, który zrodził się w klimacie wielu ruchów odnowy, zwłaszcza ruchu patrystycznego, biblijnego i liturgicznego, a także ekumenicznego.

Jan XXIII chciał otworzyć Kościół na przejście Ducha Świętego. Stąd bardzo przemyślane hasło soborowe: powrót do źródeł chrześcijaństwa. W praktyce oznaczało to powrót do misterium paschalnego Jezusa Chrystusa i interpretowania w jego świetle misji Kościoła wobec świata. Wskazywano na prymat Boga, na pierwszeństwo słowa Bożego mocą którego dokonuje się samoobjawienie się Boga oraz na liturgię jako miejsce i sposób doświadczania w wierze obecności Chrystusa Zbawiciela. Były to propozycje soboru wobec problemów współczesności. A te to nade wszystko laicyzacja, ponowoczesność, w której wiara transcendentna i przesłanie Kościoła są odrzucane, to także konsumpcjonizm w różnych odsłonach, zachłyśnięty postępem naukowym i technicznym, ale zamknięty na niepokoje ludzkiego serca.

Recepcja soboru dokonywała się w klimacie ostrego sprzeciwu świata. Trzy lata po jego zakończeniu wybuchła rewolucja seksualna. Metodycznie prowadzona agitacja na rzecz pigułki antykoncepcyjnej dokonywała niszczącego wpływu na małżeństwo i rodzinę. Internet zaś uczynił świat globalną wioską, która jest ciągle infiltrowana przez treści antychrześcijańskie.

Powstała także opozycja w samym Kościele. Próbowano obniżyć rangę soboru, twierdząc, że jest on tylko duszpasterski, pragmatyczny, a nie doktrynalny. Narastała także niechęć do liturgii posoborowej. Pewne środowiska, w klimacie kontestacji wobec odnowionej obrzędowości liturgicznej, preferowały celebrowanie liturgii w kształcie przedsoborowym, zatem w rycie trydenckim. Kolejni papieże

w epoce abpa Lefebvra zdecydowanie bronili odnowionej obrzędowości liturgicznej. Dawali jednak możliwość korzystania z liturgii trydenckiej jako nadzwyczajnego formy rytu rzymskiego. Mimo tego, trwa w pewnych środowiskach kościelnych swoista „kanonizacja” obrzędowości trydenckiej. Jest ona monitorowana przez Stolicę Apostolską, która wydaje odpowiednie dokumenty. Trwające rozmowy z „tradycjonalistami”, chociaż dotąd nieskuteczne, nie gaszą nadziei, że liturgia, rozumiana jako miejsce i sposób sakramentalnego uobecniania zbawczych czynów Chrystusa przyczyni się do odbudowy komunii eklezjalnej.

Streszczenie

Sobór Watykański II był największym wydarzeniem, jakie Kościół katolicki przeżył od czasu soboru trydenckiego. Jego recepcja dokonywała się niejednokrotnie w klimacie polemik, nawet kontestacji. Uosobieniem takiej postawy był abp Marceli Lefebvre. Jego Bractwo Kapłańskie św. Piusa X opowiedziało się przeciw soborowi, zwłaszcza odnowie liturgicznej.

Sobór ukazał liturgię jako źródło i szczyt życia Kościoła. Jej celebrazem jest wspólnota Kościoła. Jej członkowie, jako lud kapłański, według uzdolnień wynikających z sakramentu chrztu i sakramentu święceń, spełniają prawdziwe funkcje liturgiczne dla sakramentalnego uobecnienia misterium paschalnego Chrystusa.

Przeciwnicy odnowy soborowej dokonali swoistej „kanonizacji” liturgii trydenckiej, uważając ją za Mszę Wszechczasów i jedyny sposób zabezpieczenia wiary katolickiej. Kolejni papieże, począwszy od Pawła VI do Franciszka, podejmowali dialog z Bractwem. Swymi dokumentami normowali sposób celebrowania Eucharystii wg mszału Jana XXIII z 1962 roku. Ten sposób określili jako nadzwyczajną formę rytu rzymskiego. Problem jedności kościelnej Bractwa jest ciągle otwarty.

Summary

Liturgy as a source of ecclesial unity

The Second Vatican Council was the greatest event the Catholic Church had experienced since the Council of Trent. Its reception was often carried out in a climate of polemics even contestation. The epitome of such an attitude was Archbishop Marceli Lefebvre. His Confraternity of St Pius X spoke out against the Council, especially the liturgical renewal.

The Council portrayed the liturgy as the source and summit of the life of the

Church. Its celebrant is the community of the Church. Its members, as a priestly people, according to their giftedness deriving from the sacrament of baptism and the sacrament of Holy Orders, perform the true liturgical functions for the sacramental making present of Christ's paschal mystery.

Opponents of the conciliar renewal made a kind of 'canonisation' of the Tridentine liturgy, considering it to be the Mass of all time and the only way to safeguard the Catholic faith. Successive popes, from Paul VI to Francis, entered into dialogue with the Confraternity. With their documents, they standardised the manner of celebrating the Eucharist according to the 1962 Missal of John XXIII. They defined this manner as an extraordinary form of the Roman rite. The problem of the Brotherhood's co-worship unity is still open.

Bibliografia:

Bejze, B. (1987). Sobór Watykański II a Episkopat Polski. *Studia Theologica Varsaviensia* 25, nr 2, 213-224.

Benedykt XVI. (2009). *List w sprawie lefebrystów*. Pobrano z: <https://kosciol.wiara.pl/doc/491927.List-Benedykta-XVI-w-sprawie-lefebrystow/2> [14.03.2023].

Białkowska, M. (2017). *Lefebryści: trudne pojednanie*. Pobrano z: <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2017/Przewodnik-Katolicki-23-2017/Wiara-i-Kosciol/Lefebrysci-trudne-pojednanie> [14.03.2023].

Blaza, M. (2008). Nowinkarstwo tradycjonalistów. *Przegląd Powszechny* 5 (1041), 73-88.

Czerwik, S. (2002). Wprowadzenie do Konstytucji o liturgii świętej. W: M. Przybył (red), *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje* (25-47). Poznań: Pallottinum.

Declaration against Assisi made by Archbishop Lefebvre and Bishop de Castro Mayer (1986). Pobrano z: http://archives.ssp.org/archbishop_lefebvre/1986_declaration_against_assisi_archbishop_lefebvre-bishop_de_castro_mayer.htm [24.04.2023].

Franciszek. (2021). *List apostolski w formie «motu proprio» «Traditionis custodes» w sprawie stosowania liturgii rzymskiej sprzed reformy z 1970 roku*. Pobrano z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/motu/traditionis_custodes_16072021 [12.02.2023].

Grzechowiak, S. (1998). *Ruch arcybiskupa Lefebvre'a. Ku rozłamowi w Kościele posoborowym*. Gniezno: Wydawnictwo Gaudentinum.

Irek, K. (2018). *Interwencje arcybiskupa Marcela Lefebvre'a na Soborze*

Watykańskim II. Pobrano z: <https://christianitas.org/news/interwencje-arcybiskupa-marcela-lefebvre-na-soborze-watykanskim-ii-czi/> [19.01.2023].

Jan Paweł II. (1988). *Motu proprio Ecclesia Dei* (2.07). Pobrano z: <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-apostolski-motu-proprio-ecclesia-dei/> [23.02.2023].

Jan Paweł II. (1988). List apostolski *Vicesimus quintus annus*, w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia konstytucji soborowej o świętej liturgii. Pobrano z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/vicesimus_quintus.html [12.01.2023].

Jan Paweł II. (1988). *List do arcybiskupa Lefebvre`a z 9 czerwca*. Pobrano z: http://www.sspxasia.com/Documents/ArchbishopLefebvre/Archbishop_Lefebvre_and_the_Vatican/Part_I/1988-06-09.html [12.03.2023].

Jan XXIII. (1962). Przemówienie na rozpoczęcie Soboru Watykańskiego II - *Gaudet Mater Ecclesia. Acta Apostolicae Sedis* 54, 785-796.

Karas, M. (2008). *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X. Historia i doktryna rzymskokatolicka ruchu tradycjonalistycznego*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X (oprac.). (1999). *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre`a. Dokumenty, kazania i wytyczne. Dokumentacja historiograficzna*. Warszawa: Te Deum.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (2021). *Odpowiedzi na wątpliwości w sprawie niektórych postanowień Listu Apostolskiego w formie «Motu proprio» Traditionis custodes papieża Franciszka, do przewodniczących konferencji episkopatów*. Pobrano z: <https://episkopat.pl/odpowiedzi-na-watpliwosci-w-sprawie-niektorych-postanowien-listu-apostolskiego-w-formie-motu-proprio-traditionis-custodes-papieza-franciszka/> [23.02.2023].

Lefebvre, M., Mayer, A. de C. (1999). List otwarty do papieża Jana Pawła II. *Zawsze Wierni* 5 (30). Pobrano z: https://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/artukul/221 [12.03.2023].

Lefebvre, M. (1995). *Kościół przesiąknięty modernizmem*, (tł. K. de Rougé). Chorzów-Poznań: Te Deum.

Lefebvre, M. (2006). *List do zagubionych katolików*, (tł. A. Juchniewicz). Warszawa: Te Deum.

Lefebvre, M. (2009). *Krótką historia mojego długiego życia*, (tł. T. Maszczyk). Warszawa: Te Deum.

Lefebvre, M. List do papieża Jana Pawła II z 5.04.1983 r. W: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty*

z lat 1971–1990, (tł. G. Bębnik), (155-162). Warszawa: Te Deum.

Mieczkowski, J. (2014). *Reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II w ocenie abpa Marcela Lefebvre'a i lefebrystów*. Pobrano z: http://bc.upjp2.edu.pl/Content/2502/mieczkowski_art_reformy_liturgii.pdf [23.02.2023].

Opublikowano zapis rozmowy Pawła VI z abp Lefebvre'm z 1976 r. Pobrano z: <https://www.gosc.pl/doc/4732190.Opublikowano-zapis-rozmowy-Pawla-VI-z-abp-Lefebvrem-z-1976-r.> [23.02.2023].

Orzeczenie Komisji Kardynałów z 6.05.1975 r. (2011). W: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, (tł. G. Bębnik), (26–28). Warszawa: Te Deum.

Papieska Komisja Ecclesia Dei. (2017). *Listna temat zezwolenia na zawieranie małżeństw przez wiernych korzystających z posługi Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X*, (27.03). Pobrano z: https://liturgista.pl/?page=liturgisty_norms&content=document&label=2017-03-27-C-ED-LM [25.03.2023].

Papież Franciszek przyznał prawowitość spowiedzi u Bractwa św. Piusa X (2015). Pobrano z: <https://wmeritum.pl/papiez-franciszek-uznal-prawowitosc-spowiedzi-udzielanej-przez-bractwo-sw-piusa-x/117667> [11.02.2023].

Paweł VI. (1969). *Missale Romanum. Konstytucja Apostolska ogłaszająca Mszał Rzymski* (03.04). Pobrano z: https://www.liturgista.pl/?page=liturgisty_norms&content=document&label=1969-04-03-P6-MR [23.02.2023].

Paweł VI. (1999). List do abpa M. Lefebvre'a z 11.10.1976 r. W: Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X (oprac.), *Kazania arcybiskupa Marcela Lefebvre'a. Dokumenty, kazania i wytyczne. Dokumentacja historiograficzna* (97-98). Warszawa: Te Deum.

Sekretarz Komisji ds. duchowieństwa. *Suspensa a divinis dla J. E. arcybiskupa Marcela Lefebvre'a z dnia 22 lipca 1976 r.* (2011). W: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, (tł. G. Bębnik), (64–65). Warszawa: Te Deum.

Stehlin, K. (2001). *W obronie prawdy katolickiej. Dzieło arcybiskupa Lefebvre'a*. Warszawa: Te Deum.

Wytyczne abpa M. Lefebvre'a dla seminarzystów, Ecône, 8.11.1979 r. W: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, (tł. G. Bębnik), (117-155). Warszawa: Te Deum.

Zadania komisji Ecclesia Dei przejmują Kongregacja Nauki Wiary (2019). Pobrano z: <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-01/ecclesia-dei-likwidacja-papiez-franciszek-lefebrysci.html> [24.03.2023].